

Univerzita Palackého v Olomouci

Katedra Historie

Bakalářská práce

Napoleon v britské historiografii 19. a 20. století

Filip Harviš

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D.

Olomouc 2013

Já, níže podepsaný prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury. _____

V Olomouci dne 22. dubna 2013

Obsah

Úvod	4
I. Napoleonova vláda v britské historiografii.....	6
I.1. Britské reakce během Napoleonova života.....	6
I.2. Raná historiografie.....	7
I.3. Historiografie od konce 19. století po rok 1950.....	10
I.4. Historiografie v druhé polovině 20 století.....	12
I.4. Pokrokový vládce, či konzervativní tyran?	14
I.5. Hodnocení domácí a zahraniční politiky.....	16
II. Napoleon jako voják.....	18
II.1. Britský pohled na Napoleonovo vojenské umění.....	18
II.2. Pohled historiografie na hrozící invazi do Británie roku 1804.....	21
II.3. Problém jménem Waterloo.....	22
III. Napoleon na Svaté Heleně očima britské historiografie.....	27
III.1. Počátky.....	27
III.2. Hudson Lowe.....	30
III.3. Záhadná smrt.....	33
III.4. Boj o odkaz.....	36
Závěr.....	38
Seznam použité literatury	39
Resumé.....	42

Úvod

Napoleon Bonaparte i necelých dvě stě let po smrti vzbuzuje v celosvětových odborných kruzích velké vášně. O různých aspektech jeho života bylo již napsáno tisíce knih. Pro některé byl zločinec nevážící si lidských životů, pro jiné zase hrdina, který položil základy moderní Evropy. Tato práce nemá ambice vypisovat znovu všechny události jeho života, ani soudit činy, které vykonal.

Práce se zabývá britskou historiografií týkající se osoby francouzského císaře Napoleona I. Vzhledem k rozsáhlosti tohoto tématu se práce soustředí primárně na nejdůležitější díla, která určovala a formovala směr vývoje britských názorů. Tato práce si neklade za cíl prozkoumat všechna díla týkající se Napoleona. Soustředí se na to, aby odkryla alespoň část odpovědí na položené otázky.

Britský pohled je v proudu času o to zajímavější vzhledem k tomu, že po více než desítku let byla Británie hnacím motorem protifrancouzských koalicí a nakonec se stala díky svým financím klíčovým prvkem v Napoleonově konečné. Ten se nakonec ocitl v jejím zajetí a dožil svůj život pod patronací země, proti které mnoho let usilovně bojoval. Británie se z tohoto boje ještě několik desítek let hospodářsky vzpamatovala.

Jaký byl tedy pohled jejích autorů na Napoleona? Tato práce ověřuje hypotézu, podle které je Napoleonova politika vnímána rozporuplně a názor na ni není ještě dostatečně ucelený. Jako další se snaží ověřit, že Napoleon byl a je jako vojevůdce v britské historiografii všeobecně řazen mezi nejlepší.

Tato práce je rozdělena do tří hlavních kapitol a několika podkapitol. První kapitola je zaměřena na vývoj historiografického pohledu na Napoleona jako politika. Je dělena na časové úseky. V této kapitole je snaha o podání jakési ucelené fresky z děl britských autorů napříč staletími. V kapitole je snaha vylíčit jak vnímali britští autoři Napoleonovu politiku, ať

už mezinárodní nebo vnitrostátní během dvou století. Snaží se zodpovědět otázku, jak byl a v současné době je Napoleon hodnocen Brity jako státník. Hlavní autoři v této kapitole jsou Scott, Butterfield, Rose, Runciman, Geyl, Schom, McLynn a Cronin.

Druhá kapitola se zabývá jeho pověstí vojevůdce. V první části se snaží vykreslit Napoleona jako vojevůdce. Je vnímán i nepřátelskou zemí jako vojenský génius, nebo je snaha jeho vojenské umění snižovat? V další části kapitoly se práce snaží podat svědectví o dění v Británii při akutní hrozbě invaze francouzských vojsk. Třetí část je zaměřena na bitvu u Waterloo. Soustředí se na různé interpretace bitvy během doby. Tato část se snaží zodpovědět otázku, zda existuje v britské historiografii názorový proud, který by toto historické vítězství nepřisuzoval ani tak britské armádě, ale spíše štěstí. V této kapitole se práce opírá o Chandlerova, Robertsova, nebo Komroffa.

Třetí kapitola je zaměřena na dobu Napoleonova vyhnanství na Svaté Heleně. Snaží se mapovat celý pobyt Napoleona na ostrově. Podívat se na něj znovu očima britských autorů a snažit se zodpovědět otázku jestli jeho internace byla počátkem Napoleonského literárního odkazu. Poslední kapitola je založena na práci O'Meary, Abell a Ben Weidera.

Hlavní myšlenkou práce je dokázat nemalý britský vliv při formování a šíření Napoleonské legendy. Dále se snaží zjistit, či v britské historiografii existuje jasně daný směr, kterým se historiografie ubírá.

I. Napoleonova vláda v britské historiografii

I.1. Britské reakce během Napoleonova života

Britská historiografie byla od počátku proti Napoleonovi velmi tvrdá. Vzhledem k tomu, že byla Anglie většinu Napoleonovy vlády s Francií ve válečném stavu se ani není čemu divit. Anglický tisk vytvořil obraz Korsického uchvatitele, či tříokého pojídače dětí „Boneyho“.¹

Deníky Courier, Times a Quaterly patřily k vlajkovým loďm této protifrancouzské rétoriky. Tyto plátky byly řízeny Toryovskou stranou, tudíž byly vůči císaři značně vymezenejší. Naopak Whigovské noviny Edinburg Review byly poněkud méně tvrdé, sic také podporovaly protifrancouzský boj.²

Cornelli Barnett se ve své publikaci ze sedmdesátých let dvacátého století, vysmívá Napoleonovi kvůli jeho využití propagandy a klamání veřejnosti.³ Tehdejší Britská protifrancouzská kampaň je ovšem s Napoleonovou vládní propagandou přinejmenším srovnatelná. Do boje byli tehdy povoláni protifrancouzsky smýšlející autoři, z nichž například Wordsword byl velmi tvrdý. Jeho opakované označování Napoleona jako „Robspierra na koni“⁴ bylo sice přehnané, ale v rámci doby a situace se dá pochopit docela snadno.

Vládní tisk také zásoboval anglickou veřejnost častými Napoleonovými karikaturami a vtipy o jeho osobě. Ty byly vydávány i později. Například v knize Johna Ashtona z roku 1884. I během své vlády ovšem našla Napoleonova politika v Anglii obhájce. Jednalo se například o Charlese Jamese Foxe, whigovského politika a jeden čas i ministra zahraničí, který byl velkým zastáncem míru s napoleonskou Francií. Velkou obdivovatelku našel i

¹ Abell, Elizabeth Lucia: *Recollections of the Emperor Napoleon*. Londýn 1844. str. 12. – str. 13.

² Ellis, Geoffrey: *Napoleon*. Praha 2001. str. 200.

³ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 83 – str. 88.

⁴ Robinson, Daniel: *William Wordsworth poem's*. Londýn 2010. str. 92 – str. 93.

v princezně Charlotte, či v Lordu Hollandovi.⁵ Ten se také později podílel na dohodě o převozu Napoleonových pozůstatků do Francie z pozice ministra zahraničí. Lord Byron, slavný romantický básník a bojovník za svobodu o něm v jedné básni psal „Ač se nezrodil carem, cary vlekl za svým kočárem.“⁶

Když se dnes podíváme, kdo stál v pozadí Britské novinové propagandy proti Napoleonovu režimu, vidíme v první řadě Lorda Castelregha, toho času ministra zahraničí. Lorda Liverpoola, toho času ministerského předsedu. Oba jsou dnes označováni jako éter čichající ničitelé pokroku národa. Novodobí autoři jim vyčítají snahu zničit Napoleonův režim za každou cenu, i ignorováním britských zájmů. Hlavně obrovské materiální a finanční výdaje podle nich zapříčinily, že první fáze průmyslové revoluce nebyla využítave svém plném potenciálu. Dalším bodem kritiky jsou obrovské dluhy, které Británii tížily ještě čtyřicet let po Waterloo⁷.

I.2. Raná historiografie

Jako zakladatele Napoleonova kultu v Anglii můžeme ovšem považovat až Barryho Edwarda O'Mearu, který svými memoáry ze Svaté Heleny vytvořil v Anglii naprosto odlišný pohled na císaře. V knize se nachází zajímavá pasáž, kdy se Napoleon ohrazuje proti tomu, že ho Britové nazývají uzurpátorem. Srovnává se v ní s anglickými panovníky. Jmenovitě jde o Jiřího I. a Viléma III. O Jiřím tvrdí, že byl navržen pouze pár šlechtici, což mu na trůn nedávalo prážádný nárok. Vilém III. byl podle něj dosazen bodáky. Oba e shodně označuje za panovníky s mnohem menší legitimitou než sebe, který byl potvrzen hlasy milionů francouzů⁸.

⁵ Ellis, Geoffrey: *Napoleon*. Praha 2001. str. 202.

⁶ Byron, Gordon: *Ode to Napoleon Buonaparte*. Londýn 1814. str. 10.

⁷ Johnson, Paul: *Dějiny anglického národa*. Praha 2002. str. 202 – str. 204.

⁸ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1821. str. 72 – str 73.

Jak Byron, tak O'Meara vyprovokovali svými díly vydání děl směřujícím proti Napoleonovi a jeho politice. Walter Scott ve svém díle uznává Napoleonovu velikost. Jeho vláda je jím ovšem tvrdě kritizována za rozboření podle Scotta evropského feudálního zřízení trvajících stovky let.⁹ Scott je v této práci vůči Napoleonovi mírnější než ve svých starších básních „Vidění Dona Rodericka“ nebo „Bojiště u Waterloo.“ Nutno dodat, že jak Byron, tak Scott byli básníci a romanopisci. Díky tomu nemají jejich díla vlnou vědeckou hodnotu. Jsou to ovšem úžasné pomníky doby a zajímavé pohledy současníků na politiku bývalého francouzského císaře.

Další autor posilující britskou větev Napoleonského kultu byl William Hazlitt. Ve svém díle opěvuje Napoleonovu politiku i jeho morální ctnosti. Označuje ho za statečného bojovníka proti dědičnosti.¹⁰ Dnes je Hazlittova práce velmi kritizována jako historicky špatné dílo, které by nikdo neměl brát vážně.

V jedné z prvních anglických knih snažících se přijít s vědecktější postupem je Napoleonova politika hodnocena rozporuplně. Když se podíváme na jednotlivé kontroverzní činy, jako například únos a popravu vévody d'Engien vidíme u Scotta i Murraye shodu v tom, že oba tento čin označují jako těžký zločin.¹¹ Tato událost je v anglické historiografii velmi často rozebírána a dávána jako příklad Napoleonovy tyranie. Stejně tak Murray kritizuje Napoleonovu politickou bezohlednost, za kterou ovšem vidí původní dobrý úmysl¹². Jako jeho velkou chybu vidí stejně jako pozdější historiografové ponížení Talleyrana slovy o „hovnu v punčoše“ a zbavení ho vlivu. Tímto činem si mocného ministra popudil proti sobě a ten později přispěl k jeho pádu¹³.

⁹ Scott, Walter: *The live of Napoleon Bonaparte Emperor of the French*. Paříž 1828. str. 297.

¹⁰ Hazlitt, William: *The life of Napoleon Buonaparte*. Svazek 1. Lipsko 1840. str. 35 – str. 41.

¹¹ Scott, Walter: *The live of Napoleon Bonaparte Emperor of the French*. Paříž 1828 str. 385.

¹² Murray, John: *The history of Napoleon Buonaparte*. Londýn 1835. str. 116 – str. 117.

¹³ Murray, John: *The history of Napoleon Buonaparte*. Londýn 1835. str. 288.

William Ireland také vydal během dvacátých let několiksvazkové dílo pojednávající o vládě Napoleona ve Francii. Opět mu neupírá vynikající atributy jako inteligenci a píli.¹⁴ Politicky mu vyčítá ovšem mnoho věcí. Jak snaha ovládnout Evropu, tak údajnou tyranii vůči svým poddaným¹⁵. Celé dílo je značně probritské a snaží se obhajovat kroky Liverpoolovy vlády proti Napoleonovi. Ireland dříve vydal i sérii vtipů o císaři Napoleonovi.

V kontinentální Evropě Napoleonův literární odkaz rostl hlavně ve Francii a Německu velkou rychlostí¹⁶. Ani Anglie nezůstala v tomto směru pozadu. Vyšlo několik pamětí ze svaté Heleny, které Napoleona většinou chválily. Tedy vyjma pamětí jeho guvernéra. Stěžejní hodnocení politiky v žádném, z těchto memoárů ovšem nebylo.

Na přelomu třicátých a čtyřicátých let devatenáctého století přišel šok, když v Londýně vyšla kniha *Idey Napoleonské* od Ludvíka Napoleona, budoucího císaře Napoleona III. Na tomto případě můžeme vidět během pár let velký posun ve snaze pochopit Napoleona a celkového vývoje jeho odkazu. V tomto směru udělal velkou práci Thomas Carlyle. Ten byl velkým Napoleonovým obdivovatelem a jeho politiku chápal jako v tu chvíli nutnou a nejlepší možnou cestu k pokroku. Dokonce se je nebál jeho metody označit jako demokratické¹⁷. Vytýkal mu morální nedostatky, například jej označil jako „loupeživý druh“. Ovšem i tak ho nehodlal nazvat „posledním velikánem dějin.“¹⁸ Ve svých přednáškách tematicky zaměřených „Hrdinové a kult hrdinů“ udělal z Napoleona jejich hlavní postavu.

V druhé polovině devatenáctého století již pomalu vymírají poslední přímí pamětníci Napoleona života. Nastupuje nová generace historiků, která vychází z již napsaných děl a jsou jimi méně či více ovlivněni. Většina děl druhé poloviny devatenáctého století je spíše pronapoleonisticky zaměřena. Nejde si také nepřipomenout, že po svém sesazení z trůnu

¹⁴ Ireland, William: *The life of Napoleon Bonaparte*. Londýn 1828. str. 15 – str. 16.

¹⁵ Ireland, William: *The life of Napoleon Bonaparte*. Londýn 1828. str. 256.

¹⁶ Ellis, Geoffrey: *Napoleon*. Praha 2001. str. 191 – str. 195.

¹⁷ Carlyle, Thomas: *Heroes, Hero-Workship and Heroic in history*. New York 1841. str. 241 – str. 242.

¹⁸ Carlyle, Thomas: *Heroes, Hero-Workship and Heroic in history*. New York 1841. str. 242 – str. 246.

dožil v Británii svůj život Napoleonův synovec a taktéž císař, Napoleon III. Je paradoxní, že synovec největšího nepřítele anglického národa, našel azyl tam, kde se jej marně dožadoval před více než pětapadesáti lety jeho strýc. Připomeňme si taktéž, že jeho syn Napoleon IV zemřel, když bojoval po boku britské armády v Africe¹⁹. Z těchto událostí můžeme odvodit, že Napoleonský kult v období mezi Napoleonovou smrtí a poskytnutím azylu Napoleonu III. vzrostl na své síle.

I.3. Historiografie od konce 19. století po rok 1950

Koncem devatenáctého století nabývá Napoleonův kult na síle v celém světě. Současníci zemřeli, tudíž už není nikde chápán jako největší nepřítel. Čas ukazuje, že některé z jeho reforem byly dobré a přetrvávající.

Britská historiografie přechází od radikálně negativního, či pozitivního proudu pozvolna do proudu neutrálního, kdy fakta vítězí nad emocemi. V té době vznikají díla, která dokážou ocenit různé aspekty Napoleonovy politiky, jako například jeho občanský zákoník²⁰. Celkově uznávají, že šlo o velkého muže, který má v dějinách významné místo. Na druhou stranu se mu nebojí vytknout i jeho chyby, případně morální nedostatky²¹.

Například podle Butterfielda byla velkou politickou chybou sama snaha bojovat proti Británii²². Tato myšlenka je velmi zajímavá, ovšem vidina míru mezi Británií a Francií by asi byla za Toryovských vlád i přes Napoleonovu snahu velmi mizivá. Sám Napoleon adresoval anglickému králi, či později princovi regentovi řadu dopisů s nabídkou míru²³. Nebylo mu však odpověděno. Dnes nemůžeme vědět, jestli Napoleon myslel tyto nabídky opravdu vážně, ale jeho „Erfurtský“ dopis z roku 1808 adresovaný anglickému králi vypadá na první pohled velice upřímně.

¹⁹ Barlee, Ellen: *Live of the Prince Imperial od France*. Londýn 1880. str. 350 – str. 351.

²⁰ Rose, Holland John: *The revolutionory and Napoleonic era*. Londýn 1935. str. 143 – str. 145.

²¹ Rose, Holland John: *The revolutionory and Napoleonic era*. Londýn 1935. str. 96 – str. 97

²² Butterfield, Herbert: *Napoleon*. New York 1939. str. 123 – str. 125.

²³ Butterfield, Herbert: *The piece tactics of Napoleon 1806 – 1808*. Londýn 1972. str. 226 – str. 239.

Změnu pohledu na Napoleona můžeme přičítat i politické situaci počátku dvacátého století. Francie a Británie se snažily překonat několik staletí trvající antipatie a snaha navzájem veřejnosti interpretovat bývalé protivníky v lepším světle byla zřejmá ať už z Hassaliho Napoleonovy biografie, nebo z Gibsonova díla. Hassali uznává Napoleonovy politické úspěchy.²⁴ Glover se snaží dokonce omluvit to, jak se britská vláda zachovala vůči Napoleonovi v roce 1815²⁵. Nutno dodat, že mu s jeho knihou mu svými radami pomohl John Rose.

Smíření se s minulostí nejvíce prezentuje ve své knize *Nelson, Drake and Napoleon*, Lord Runciman. Už samotné zařazení Napoleona po bok velikánů britské historie je poněkud překvapivé. Autor naznačuje, že Napoleon udělal obrovský kus práce pro modernizaci Francie i celé Evropy. Oceňuje také Napoleonovu všestrannost, jak na poli vojenském tak tom politickém²⁶.

V první části meziválečného období vyšlo v Británii mnoho knih zabývajících se různými aspekty ze života císaře. Celá Napoleonská literatura transformuje. Začíná vycházet méně knih, které se zabývají celkovým životem a osobností Napoleona. Na druhou stranu přibývá knih o speciálních aspektech. Vychází například Mowatova kniha o Napoleonově diplomacii, kde autor oceňuje jeho schopnost výběru podřízených.²⁷

Ve třicátých letech dvacátého století se objevuje v Napoleonské literatuře nebezpečný trend, kdy je některými francouzskými autory přirovnáván k tehdejšímu německému kancléři, Adolfu Hitlerovi. V Británii to můžeme vidět například na práci Charlese Deutsche²⁸.

²⁴ Hassali, Arthur: *The Life of Napoleon*. Londýn 1911. str. 96 – str. 104.

²⁵ Glover, John: *Napoleon's last voyages: Being the Diaries of Admiral Sir Thomas Ussher*. Londýn 1895. str. 115 – str. 116.

²⁶ Runciman, Walter: *Nelson, Drake and Napoleon*. Londýn 1919. str. 301 – str. 323.

²⁷ Mowat, Balmain Robert: *The diplomacy of Napoleon*. Londýn 1926. str. 23 – str. 25.

²⁸ Deutsch, Charles: *The genesis of Napoleonic imperialism*. Cambridge 1938. str. 364 – str. 390.

Během války tyto srovnávací tendence ještě více zesilují. Charles Rosner se ve svém díle vrací zpátky k čistě protinapoleonským názorům počátku devatenáctého století. Srovnává protinacistické nápisy z válečných let s těmi protifrancouzskými a přichází s tvrzením, že jde o naprosto stejnou situaci²⁹. I po válce je Napoleon srovnáván s Hitlerem, například v Geylově knížce. Toto srovnání se s odstupem jeví jako směšné, absurdní a hloupé. Pozdějšími autory je toto srovnávání odmítáno už jen díky Napoleonově pokrokové toleranci.³⁰

I.4 Historiografie v druhé polovině 20 století

S masivním nástupem totalitních režimů po celém světě a definitivnímu ústupu Británie z pozice světové velmoci se kritika Napoleonova režimu hodně přiosťřila. Pořád sice existují tituly, kde je jeho politika velmi oceňována, nebo přímo glorifikována. V celkovém kontextu britské historiografie přibývá v dílech mnoho faktických chyb a nepřesností. Je to dáno tím, že díla někdy už nečerpají z dobových pramenů, ale reinterpetují informace od novějších autorů. Tím se například dosáhlo toho, že jsou v dnešní době jako pramen prakticky ignorovány paměti Admirála Cockburna, či kapitána Maitlanda.

Je vidět celková snaha o revizi pohledu na Napoleonovo politické působení, která dodnes není dotažena do konce. Vidíme jeho obhájce, kteří ho vidí jako obránce chudých³¹. Na druhé straně vidíme více jeho kritiků, kteří v něm vidí vypočítavého člověka³², rozbíječe Evropy³³ nebo militantního válečného maniaka³⁴. Ve druhé polovině je Napoleon více než, kdy jindy přirovnáván k Hitlerovi. Jeho příznivci ovšem poukazují na to, že sám Napoleon nemohl ovlivnit, kdo jej bude napodobovat. Jedním slovem obvykle dodávají, že z těch, kteří

²⁹ Rosner, Charles: *The writing on the wall 1813 - 1943*. Londýn 1943. str. 13 – str. 41.

³⁰ McLynn, Frank: *Napoleon: A biography*. Londýn 1998. str. 436.

³¹ McLynn, Frank: *Napoleon: A biography*. Londýn 1998. str. 289.

³² Thomson, Mathiew James. *Napoleon*. Oxford 1952. str. 421 – str. - 428.

³³ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 15 – str. 25.

³⁴ Connely, Owen: *Blundering to glory: Napoleon´s military champaings*. Londýn 2006. str. 16.

chtěli Napoleona napodobit, se staly především karikatury.³⁵ V dnešní době je vidět, že Napoleonova politika nenašla na rozdíl od vojenského odkazu své místo. Největší skupina útočící na Napoleonovu politiku jsou Britští historici. Alter například píše, že Napoleon stojí za rozvojem nacionalismu a nepřímo tím zapříčinil světové války.³⁶ Schon jde ještě dále a Napoleonovu politiku zkritizuje jako tu nejhorší událost co mohla Francii potkat³⁷. Jeho předchůdce Barnett má ještě extrémnější názor, kdy se snaží znevážit i Napoleonovy vojenské triumfy. Politiku označuje jako špatnou a egoistickou.³⁸

Celkové v posledních padesáti letech existuje více ostrých kritiků Napoleonovy politiky, než jejich obhájců. Mezi ty můžeme řadit Franka McLynna, Vincenta Cronina nebo Vernona Bartleta. Ten Napoleona označuje ve svém díle jako největšího muže dějin.³⁹ McLynn ani Cronin tak daleko nejdou. Cronin ho však brání z obvinění militarismu s tím, že války do roku 1808 byly vynucené a obranné. McLynn tuto problematiku vidí podobně. K tomu obdivuje Napoleonovu toleranci a velkomyslnost vůči svému okolí. Lehce mu ovšem vyčítá, že někdy v období po Slavkově ztratil kontakt s realitou a začal prosazovat jen svoje osobní ambice.⁴⁰ Vůči tomu je Cronin smířlivější a oponuje, že se snažil prosazovat ambice třiceti milionů Francouzů.⁴¹ McLynn také lehce kriticky poukazuje na to, že Napoleon může být některými chápán jako člověk, který rozvrátil evropskou ekonomiku.⁴²

Velmi kriticky se vůči Napoleonovi vymezuje v osmdesátých letech například Owen Connely, označující ho za masového vraha.⁴³ Podobné vidění jeho politiky můžeme vidět i u

³⁵ Cronin, Vincent: *Napoleon*. Londýn 1994. str. 233 – str. 234.

³⁶ Alter, Peter: *Unity and diversity in European culture*. Oxford 2006. str. 61 – str. 76.

³⁷ Schom, Alan: *Napoleon Bonaparte*. Londýn 1997. str. 773 – str. 779.

³⁸ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 85 – str. 88.

³⁹ Bartlet, Vernon: *A book about Elba*. Mnichov 1969. str. 75 – str. 76.

⁴⁰ McLynn, Frank: *Napoleon: A biography*. Londýn 1998. str. 350.

⁴¹ Cronin, Vincent: *Napoleon*. Londýn 1994. str. 344.

⁴² McLynn, Frank: *Napoleon: A biography*. Londýn 1998. str. 666.

⁴³ Connely, Owen: *Blundering to glory: Napoleon's military champaigns*. Londýn 2006. str. 242.

Hansona.⁴⁴ Klasické obvinění z imperialismu a snahu o docenění role Británie vidíme v dílech od Paula Johnsona, Robertse nebo Geoffreye Ellise.

I.4. Pokrokový vládce, či konzervativní tyran?

Napoleonovi jsou velmi často v celosvětové historiografii přisuzovány hanebné označení jako „diktátor“, „despota“ nebo „uzurpátor.“ Tyto pojmenování vznikly již za jeho vlády a byly součástí strategie vytvořené jeho oponenty. Za jeho života ho tyto označení velmi trápily. Jeho kroky ukazují, že se snažil udělat všechny potřebné kroky pro to, aby byl ostatními panovníky v Evropě uznáván jako jeden z nich.

Za to se mu často, hlavně v moderní britské historiografii dostává posměchu. Starší autoři jsou v tomto smířlivější, ale v jednotlivcích dosahují stejného rozpětí extrémů jako moderní autoři. Když si postavíme do srovnání Geyla, který se nebojí po druhé světové válce srovnávat Napoleona s Hitlerem⁴⁵ a Carleyla, který považuje Napoleona za pravého demokrata.⁴⁶ Dostaneme v této chvíli mantinely největších extrémů.

Zatímco většina starších autorů je v tomto hodnocení Napoleona smířlivější a v rámci napoleonské legendy se i Britové dostávají od Boneyho, nebo Generála Bonaparta k císaři Napoleonovi, velká část novodobých autorů se snaží jeho politiku vystavovat do velmi negativního světla a tím navázat na historiky i literáty z dob protinapoleonských koalicí. Například kritika Irene Collinsové systému Napoleonova spravování Francie a jeho centralizace moci je ve své tvrdosti snad až příliš příkrá.⁴⁷ Napoleon sám sebe považoval za naprosto legitimního, protože jak konzulát, tak císařství mu v plebiscitu odhlasoval sám lid s obrovskou převahou. Považoval se dokonce za nejlegitimnějšího panovníka v Evropě,

⁴⁴ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2002. str. 177 – str. 179.

⁴⁵ Geyl, Peter: *Napoleon: For and Against*. Londýn 1947. str. 420 – str. 422.

⁴⁶ Carlyle, Thomas: *Heroes, Hero-Workship and Heroic in history*. New York 1841. str. 241 – str. 242.

⁴⁷ Collinsová, Irene: *Napoleon and his Parliaments 1800 – 1815*. Londýn 1979. str. 90 – str. 91.

poněvadž ostatní panovníci lidem podpořeni nebyli. S tím někteří autoři nesouhlasí a píše, že Napoleon musel stabilně podporovat své postavení vojenskými výboji⁴⁸.

Britská vláda s jeho legitimitou pracovala neobratně. Při svém prvním vyhnanství na Elbě(1814/1815) byl Napoleonovi ponechán císařský titul. Na Svaté Heleně měl být podle instrukcí Britské vlády oslovován jako „generál Bonapate.“ Ne všichni však toto nařízení dodržovali O'Meara ve své knize píše o císaři. To samé platí pro Betsy Balcombovou.

V posledních letech už se neřeší, jestli byl Napoleon nelegitimní. Autoři se zaměřují na způsob, jakým se k moci dostal a posléze způsob jaký zemi řídil. Někteří autoři převrat kritizují jako moc násilný⁴⁹, někteří ho naopak považují za poklidný.⁵⁰ Všichni se poté vesměs shodnou na tom, že Napoleonův příchod k moci měl alespoň ze začátku na Francii dobrý vliv, ale pozdější přechod na císařství už nepřinesl nic pozitivního. S tím méně početná strana nesouhlasí a argumentuje například rozvojem školství, tkalcovských dílen, či snížením počtu žebráků.⁵¹

V britské práci z roku 1914 Maccunn přichází s myšlenkou, že Napoleonova rétorika, či jeho názory jsou spojením noha dílčích myšlenek politiků, novinářů nebo spisovatelů, kteří působili někdy i několik stovek let před Napoleonem.⁵² Během devatenáctého století se v celosvětové historiografii vkrádá pro Napoleonův způsob vlády název Bonapartismus. Definovat e dá jako silně centralizovaná vláda založená na veřejném mínění a podporovaná hlavně střední majetkovou třídou.

⁴⁸ Ellis, Geoffrey: *Napoleon*. Praha 2001. str. 35 – str. 39

⁴⁹ Schom, Alan: *Napoleon Bonaparte*. Londýn 1997. str. 215.

⁵⁰ McLynn, Frank: *Napoleon: A biography*. Londýn 1998. str. 215.

⁵¹ Cronin, Vincent. *Napoleon*. Londýn 1994. str. 321 – str. 322.

⁵² Maccunn, Francis John: *Contemporary English View of Napoleon*. Londýn 1914. str. 136 – str. 179.

Definici Napoleonovy vlády tedy nemůžeme spatřovat jako vládu pravého demokrata, ani jako tvrdého diktátora. Většina odborných kruhů se shoduje, že šlo o tvrdý autokratický režim, který v sobě zahrnoval demokratické prvky.

I.5. Hodnocení domácí a zahraniční politiky

Napoleonova zahraniční politika je v britských dílech hodnocena velmi negativně. Je mu vyčítána přílišná touha po moci a slávě. Výjimku tvoří pouze Hazlitt a O'Meara. Ten se ovšem do žádného vlastního hodnocení politiky ani nepouští. Nedá se ovšem čekat nic jiného, vzhledem k tomu, že Británie byla s Napoleonem od roku 1803 až do roku 1815 ve válečném stavu. V otázce, kdo porušil jako první Amienský mír panovala, v rané Britské historiografii až úžasná shoda. Až do druhé poloviny dvacátého století nezazněl žádný názor, který by vinu za porušení míru alespoň z části přisuzoval jiné straně než Napoleonovi. I dnes jsou názory přisuzující alespoň část viny Anglii velmi ojedinělé. Napoleon je obviňován z militarismu⁵³, imperialismu⁵⁴ a v poslední době se objevilo i obvinění z genocidy ve Španlsku a na Haiti.⁵⁵

Napoleon je oceňován za to, že si schopné lidi do své vlády vybral někdy i přes vzájemné antipatie, či jiné politické smýšlení.⁵⁶ Podle Abbotta ukončil ve Francii bezpráví a vyvedl ji z revolučního chaosu. Toto tvrzení se cyklicky opakuje i u pozdějších autorů jako Sloan, Rose nebo Mclynn. Podle jiných pošlapal lidská práva na Haiti a způsobil v Evropě smrt milionů lidí.⁵⁷ Ve dvacátém století se objevil názor, že je nepřímo zodpovědný za demografickou krizi ve Francii.⁵⁸ Toto tvrzení se dá vyvrátit čísly. Za Napoleona narukovalo

⁵³ Connely, Owen: *Blundering to glory: Napoleon's military champaigns*. Londýn 2006. str. 242.

⁵⁴ Woolf, Stuart: *Napoleon's integration of Europe*. Londýn 1991. str. 11.

⁵⁵ Robinson, Randall: *Haiti from Revolution to the Kidnaping of the President*. Londýn 2011. str. 13 – str. 15.

⁵⁶ Mowat, Balmain Robert: *The diplomacy of Napoleon*. Londýn 1926. str. 36– str. 42.

⁵⁷ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2002. str. 149 - str. 150.

⁵⁸ Schom, Alan: *Napoleon Bonaparte*. Londýn 1997. str. 133.

do armády zhruba 5-6% procent tehdejší francouzské populace. Za první světové války se toto číslo velmi blížilo 20%.⁵⁹

Chandler, primárně vojenský historik vyložil v jednom svém díle zajímavou myšlenku, že Francii nemohlo potkat nic ničivějšího v tu chvíli, ale na druhou stranu také nic lepšího pro její budoucnost⁶⁰.

Podle Vincenta Hansona byla jeho politika o základu špatná. Obviňuje ho z dlouhých válečných let, šesti milionů mrtvých a pozdějších finančních problémů Francie.

Velká kritika protinapoleonských historiků spočívá v odprodeji Lousiany USA. Podle Connelyho ji prodal za směšně nízkou cenu. Connely, ale pochopil smysl prodeje.⁶¹ Narozdíl od Paula Johnsona, který ve své knize přišel s myšlenkou, že Napoleon mohl v Americe založit na zelené louce říši, po které vždycky toužil a nestálo by to tolik lidských životů jako prosazování jeho politiky v Evropě.⁶² Napoleon komentoval prodej Lousiany O'Mearovi tím, že v případě války s Británií ji nemůže za žádnou cenu udržet.⁶³ S tímto názorem se ztotožňuje i Frank McLynn.⁶⁴

Proti těmto obviněním se vymezují ve svých dílech členové Napoleonist international society založené Benem Weiderem v devadesátých letech dvacátého století, s cílem zabránit očeřování Napoleonovy politiky. V posledních letech se tedy rozhořela mezi britskými Napoleonisty a protinapoleonisty literární válka, která se lehce podobá situaci, která probíhala v Británii po Napoleonově smrti. Celkové britské hodnocení Napoleona jako politika ukazuje, že ani po dvou stech letech nejsou britští autoři zaujmout jednotné, nebo alespoň méně roztržité stanovisko vůči Napoleonově politice.

⁵⁹ Rothenberg, Gunter: *The Art of Warfare on the age of Napoleon*. Londýn 1977. str. 134 – str. 135.

⁶⁰ Chandler, David: *Napoleon*. Londýn 1973. str. 43.

⁶¹ Connely, Owen: *Blundering to glory: Napoleon's military champains*. Londýn 2006. str. 78 – str. 79.

⁶² Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2002. str. 144 – str. 145.

⁶³ O'Meara, Edward Barry: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 158 – str. 159.

⁶⁴ McLynn, Frank: *Napoleon: A Biography*. Londýn 1998. str. 199 – str. 200.

II. Napoleon jako voják

II.1. Britský pohled na Napoleonovo vojenské umění

Během let po Napoleonově smrti se literární díla o jeho životě postupně začala specificky zaměřovat na určité aspekty jeho života. Nejčastěji šlo o výše zmíněná díla hodnotící Napoleona v politice, Napoleonův milostný život a v neposlední řadě také čistě jeho vojenské schopnosti. Postupem času se v britské odborné literatuře začali profilovat autoři jako David Chandler, Gregor Dallas, Phillip Haythornthwaite nebo Allastair Horn, kteří se začali zabývat Napoleonem hlavně z vojenského hlediska. Tato literární specializace se plně etablovala během dvacátého století. První díla podobného typu ovšem v Británii vznikala již během století devatenáctého. Jako příklad může sloužit Headlyho kniha *Napoleon and his marshals*.

Napoleon je jako vojenský velitel hodnocen v průběhu posledních dvou století velmi dobře. Aureola neporazitelného vojevůdce se Napoleona drží dodnes. To, že ho válka bavila více než politika, se Napoleonovi dodnes vyčítá a přičítá se to jako jeden z důvodů jeho pádu.⁶⁵ Jeho vláda je někdy také nazývána jako vláda šavle⁶⁶, či vojenská diktatura⁶⁷.

Všichni britští historici se shodnou na tom, že Napoleon byl lepší vojevůdce než politik. Neshodnou se ovšem už o kolik to bylo. Jako vynikajícího vojevůdce ho uznávali i jeho největší kritici. Dnes bychom mohli jmenovat například Paula Johnsona. Z dřívějších dob třeba Thompsona. Nikdo, s výjimkou Cornelliho Barnetta v sedmdesátých letech dvacátého století si nedovolil, pochybovat o jeho vojenských schopnostech. Podle Barnetta měl Napoleon pouze pořád štěstí a neuměl nic víc než jeho ostatní maršálové.⁶⁸ Proti němu

⁶⁵ McLynn, Frank: *Napoleon: A biography*. Londýn 1998. str. 350.

⁶⁶ Schom, Alan: *Napoleon Bonaparte*: Londýn 1997. str. 15 str. 16.

⁶⁷ Ellis, Geoffrey: *The Napoleonic Empire*. Londýn 1991. str. 31.

⁶⁸ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 41 – str. 53.

stáli vždy neschopní velitelé. Když už byli velitelé schopní, bylo neschopné vojsko.⁶⁹ To jsou argumenty, o které se ve své knize nejčastěji opírá.

Ve většině děl je mu přisuzována ona role člověka, který vlastně nevyužíval ve strategii ani technice nic nového, ale dokázal se vždy mistrně přizpůsobit terénu i jiným okolnostem. Napoleon sám prohlásil „Při poslední bitvě jsem o válčení nevěděl o nic víc než před tou první“.

Autoři na něm v průběhu let oceňovali mnoho aspektů. Ať už se jednalo a rychlost přesunů jeho jednotek, motivování vojáků, či do detailů vypracované strategie. Plán italského tažení z let 1796/1797 označil Chandler a nejen on, jako jeden z nejskvělejších vojenských plánů.⁷⁰ Přídomek „skvělý“ dostalo mnoho jeho dalších plánů. Jmenovitě jde o využití dělostřelectva v bitvě u Wagramu, kdy bylo poprvé použito v opravdu masově míře.⁷¹ Celkově je dělostřelecká průprava a později jeho využití v praxi hodnoceno velmi dobře. Autoři se na Napoleona jako dělostřelce zaměřují docela často a z chutí. Například Boutetovo dílo dává hodně do souvislosti Napoleonovu velkou kvalitu v matematice a jeho schopnosti dělostřelce.⁷² Mezi Napoleonovy další plasy autoři řadí i schopnost vybrat mezi maršály a generály velmi schopné lidi.⁷³ Mezi nejzářivějšími příklady je nejčastěji uváděn maršál Berthier, velitel Napoleonova generálního štábu až do roku 1814. Na druhou stranu autoři shodně poukazují na to, že málokdo z těch, které císař pozvedl, mu zůstalo pořád věrno. Část císařských maršálů ho přinutilo k první abdikaci. Další se k němu odmítli připojit při stodenním císařství. Ve svých pracích to uvádí opakovaně Chandler, Horne i McLynn.

Podle některých autorů však například maršál McDonald narukoval při sto dnech do armády v hodnosti prostého granátníka. Na nádvoří v Tulleriích však Napoleona vítal jen

⁶⁹ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 109 – str. 111.

⁷⁰ Chandler, David: *The Campaigns of Napoleon*. Toronto 1966. str. 146 – str. 149.

⁷¹ Chandler, David: *Napoleon's marshals*. Londýn 1998. str. 245 – str. 251.

⁷² Boutet, Nicolas: *The Gunmaker of Napoleon*. Londýn 1971. str. 13 – str. 17.

⁷³ Haythornthwaite, Philip: *Napoleonovi vojevůdci*. Praha 2007. str. 26 – str. 29.

Léfebvre a Davout. Britští autoři dále také poukazují na to, že v roce 1814 docházelo k masivním dezercím obyčejných vojáků⁷⁴ a v roce 1815 se k němu při pochodu na Paříž před prvním setkáním s královskou armádou přidali dobrovolně pouze čtyři vojáci. Alespoň to ve své práci uvádí Roberts. Tento fakt se opírá i o tvrzení francouzských historiků. Například André Castellot tomu přikládá velký význam.

Tak jako tak, v historickém obrazu navždy zůstanou Napoleonští vojáci těmi věrnými bojovníky tábořícími v roce 1840 před Invalidovnou při čekání na příjezd Napoleonových ostatků.

Velmi zajímavá je práce Johna Carvena, kdy ho autor označuje dokonce za předchůdce Mezinárodního červeného kříže. Carven oceňuje Napoleonův zájem o to, aby měli jeho vojáci tu nejlepší dostupnou lékařskou péči.⁷⁵ O tom, že zachraňoval často i zraněné nepřátelské vojáky píše například i O'Meara. Jeden z nich mu přijel na Svatou Helenu osobně poděkovat.⁷⁶

Moderní Britští autoři na jednu stranu obviňují Napoleona s militarismu, ale na druhou stranu se diví, že se nesnažil technicky vyvíjet zbraně, aby jeho armáda dosáhla větší ničivé síly.⁷⁷ Jediná významný vývoj, který Napoleonská armáda podstoupila, byla v oblasti zlepšení výše zmíněné lékařské péče o vojáky.⁷⁸

Mezi nejvýznamnější prvek armády patřila císařská garda. Byla to elitní jednotka, která díky svým kvalitám i zjevu budila na bojišti hrůzu. Pro svou statečnost také úctu nepřátelských vojáků. Odmítnutí kapitulace gardy u Waterloo patří neodmyslitelně k slavným příběhům této bitvy. Najdou se však názory, které císařskou gardu přirovnávají k Hitlerovým

⁷⁴ Forrest, Alan: *Conscripts and Deserters: The Army and French Society during the Revolution and Empire*. Oxford 1989. str. 168 – str. 170.

⁷⁵ Carven, John: *Napoleon and Lazarists*. Londýn 1976. str. 23.

⁷⁶ O'Meara, Edward Barry: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 57 – str. 58.

⁷⁷ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2002. str. 69 – str. 70.

⁷⁸ Carven, John: *Napoleon and Lazarists*. Londýn 1976. str. 15.

jednotkám SS.⁷⁹ Na tento názor se většinou argumentuje tím, že garda se nikdy nedopustila křivdy na civilním obyvatelstvu a byla jen vojenskou složkou.⁸⁰ Nevyznačovala se ani v brutalitě.

Někteří autoři mu vyčítají jeho způsob živení armády, kdy se vojsko udržovalo nasycené na úkor okupované země.⁸¹ V tomto způsobu také vidí jednu z příčin krachu ruského tažení, nebo i problémy ve Španělsku. Za samotné vedení bitev je Napoleon skoro vždy velmi chválen. Existují však dvě výjimky, kdy toto neplatí. V prvním případě se jedná o bitvu u Marenga 1800, kdy je mu vyčítáno, že před bitvou jednotky příliš rozptýlil a od jasné porážky ho zachránil až příchod Désaixova sboru.⁸² Druhou bitvou je bitva u Waterloo, které se tato práce věnuje níže podrobněji.

II.2 Pohled historiografie na hrozící invazi do Británie roku 1804

Hysterii, která zavládla v Británii mezi léty 1803-1804 si dnes pravděpodobně nedokážeme představit. Po ztroskotání amienského míru zavládl strach z dalších Napoleonových kroků. V té době si nikdo nedokázal představit, že by Britská armáda té Francouzské byla vážným soupeřem. Tento názor zůstal dodnes mezi historiky až úžasně neměnný.

Následovalo obrovské opevnování jižního pobřeží. Dokonce se v Midlands stavěla pevnost pro krále a vládu.⁸³ Plán námořních akcí vypracoval Napoleon osobně, za což sklízí od některých autorů posměch s tím, že byly absolutně nefunkční.⁸⁴ Někteří autoři poukazují na to, že jeho námořní schopnosti byly velmi malé.⁸⁵ Napoleonův současník Maitland označil

⁷⁹ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2002. str. 79.

⁸⁰ Chandler, David: *The campaigns of Napoleon*. New York 1966. str. 127.

⁸¹ Ellis, Geoffrey: *Napoleon*. Praha 2001 str. 80.

⁸² Schom, Alan: *Napoleon Bonaparte*. Londýn 1997. str. 302.

⁸³ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2002. str. 60.

⁸⁴ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 93 – str. 95.

⁸⁵ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 96 – str. 104.

jeho námořní znalosti za překvapivě dobré.⁸⁶ Tak jako tak, po útěku Francouzské flotily z Toulonu honil Nelson francouzskou flotilu přes půl světa tam a zpátky, až ji nakonec zničil u Trafalgaru. Ten se vždy prezentoval jako klíčové vítězství, které definitivně zachránilo Anglii před invazí. Najdou se autoři, kteří s tímto nesouhlasí a jako klíčovou označují bitvu u Cape Finistère.⁸⁷

Argumentují tím, že v době Trafalgaru již byl císař s armádou v plné vojenské angažovanosti vůči rusko-rakouským vojskům. Nabízí se otázka, jestli to Napoleon myslel s invazí do Británie skutečně vážně, nebo se jenom snažil Brity zastrašit a tím donutit k novým mírovým jednáním.⁸⁸

II.3. Problém jménem Waterloo

Bitva u Waterloo je dnes synonymem vojenské porážky. U belgické vesničky se odehrála jedna z nejkrvavějších a nejzáhadnějších bitev té doby. Nikdo nečekal, že by Napoleon prohrál už v druhé bitvě tažení.

Když si shrneme tři velké bitvy, které Napoleon prohrál do té doby, dostaneme následující resumé. U Bereziny a Aspernu se pod vojáky podlomil most a byli odříznuti. To samé se stalo i u Lipska, ale až na ústupu před trojnásobnou přesilou.

Jak je tedy možné že Napoleon prohrál u Waterloo, kde takové handicapy neměl? Dodnes se tyto důvody znovu a znovu rozebírají a přicházejí nové hypotézy. Sám Napoleon označil jako klíčové Grouchyho chybné manévrování⁸⁹ a absenci Murata v čele jezdeckva.⁹⁰

⁸⁶ Maitland, Lewis Frederick: *Narrative of the Surrender of Buonaparte and his residence on board H.M.S. Bellerophon, with a detail of the principal events that occurred in that ship between the 24th of May and the 8th of August 1815.* Londýn 1826. str. 88 – str. 91.

⁸⁷ McLynn, Frank: *Napoleon: A Biography.* Londýn 1998. str. 332.

⁸⁸ Johnson, Paul: *Napoleon.* Praha 2002. str. 63.

⁸⁹ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile.* Philadelphia 1822. str. 233. – str. 234.

Britský pohled byl po dlouhou dobu jednostranný. Wellingtonova britská armáda byla podle nich lepší a sám vrchní velitel byl podle nich minimálně stejně kvalitní jako sám legendární císař.⁹¹ Waterloo bylo Brity označováno od začátku jako jasné vítězství. Tomu trochu odporují Wellingtonova slova „Bylo to těsné, zatraceně těsné.“⁹² Již roku 1815 vychází kniha líčící bitvu u Waterloo očima britského důstojníka. V ní je bitva popsána jako velmi krvavá a těsná.⁹³

V celém devatenáctém století britská historiografie odolala velkému náporu francouzských názorů, že bitva u Waterloo byla pouze sledem obrovských náhod a britského štěstí. První polovina dvacátého století tento trend udržovala. Jak si toto vítězství cení sami Britové, vidíme i v tom, že po ní neváhali pojmenovat jedno nádraží v Londýně. S teorií, že opravdu šlo o náhodu, přišel ve své studii Manuel Komroff. Ten přichází s názorem, že kdyby Grouchy splnil své rozkazy a posléze by vpadl Prusům útočícím na francouzské pravé křídlo do zad, byla by rozdrčena jak britská tak pruská armáda. Britská proto, že vzhledem ke svému postavení neměla moc kudy ustoupit. Byla totiž postavená ve svahu, což jí sice dávalo vynikající obranné možnosti, ale také málo možností k ústupu. Pruská armáda by neměla sebemenší šanci, protože by jí Grouchy se svým sborem vpadnul do zad. Jako další důvody prohry vidí pozdní útok, terén a špatné výkony Napoleonových podřízených.⁹⁴ Celkový jeho bitevní plán i přímý způsob Napoleonova velení Komroff chválí. Velitelské schopnosti Wellingtona jsou také velmi dobře oceněny. Nutno dodat, že v jiných pracích je Napoleon chválen za předchozí průběh tažení.⁹⁵

Haythornthwaite jako jednu z příčin porážky označil ponechání Davouta, patrně nejlepšího Napoleonova maršála, v Paříži za klíčovou chybu, která mohla bitvu u Waterloo

⁹⁰ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 60. – str. 61.

⁹¹ Booth, John: *Battle of Waterloo*. Londýn 1815. str. 82 – str. 84.

⁹² Citováno In: Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2002. str. 157.

⁹³ Booth, John: *Battle of Waterloo*. Londýn 1815. str. 94 – str. 95.

⁹⁴ Komroff, Manuel: *Battle of Waterloo*. Macmilian 1936. str. 250 – str. 262.

⁹⁵ Chesney, Charles: *Waterloo Lectures: A Study Of The Campaign Of 1815*. Londýn 2006. str. 35.

zásadně zvrátit. Domnívá se, že Davout by neudělal nikdy stejnou chybu jako Grouchy, nevedl by generální štáb tak špatně jako tehdy Soult a nesnažil by se o ukvapené útoky jako Ney.⁹⁶

Komroffova práce je klíčová poněvadž spustila lavinu podobně laděných prací. Zde si musíme povšimnout rozdílu v interpretaci mezi autory zabývajícími se pouze Napoleonovým válečným uměním a autory, kteří píšou o všech aspektech jeho života a Waterloo, stejně jako celá vojenská stránka je jen vedlejší část jejich děl. Je jasné, že čistě vojensky zaměřeni autoři mají pro Waterloo jinou interpretaci. Jejich práce jsou ve svých výsledcích podobné Komroffově dílu. Chandler a například i Hawthornwhite vlastně opakují výsledky Komroffovy práce.

Trend u autorů komplexních Napoleonových životopisů je jiný. Je nám často předkládán obraz historií nedoceneného vojenského génia Wellingtona, který podle některých autorů Napoleona i vojensky převyšoval.⁹⁷ Podle vojenských historiků Wellington převyšoval Napoleona možná jedině v obranném boji, což je logické protože Napoleon nikdy nebránil. Wellington sám sebe jako nejlepšího žijícího velitele označil až po Napoleonově smrti. Je vidět, že si svého současníka velmi vážil jako vojenského velitele. V knize Andrewa Robertse, která se věnuje srovnání těchto dvou mužů, je uveden jeden Wellingtonův výrok na otázku, kdo je největším vojevůdcem dějin. „V této době, v dobách minulých i v dobách budoucích. Napoleon“⁹⁸ Roberts se jinak snaží o docenění Wellingtona jako vojevůdce. Knihu však sráží pár nepravdivých informací. Například, že Wellington nebyl nikdy poražen. Byl totiž poražen Soultem u Tolouse.⁹⁹

⁹⁶ Gallaher, John: *The Iron Marshal. A Biography of Louis N. Davout*. Londýn 2000. str. 386 – str. 391.

⁹⁷ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 12.

⁹⁸ Citováno in: Roberts, Andrew: *Napoleon and Wellington*. Londýn 2001. str. 272.

⁹⁹ Gates, David: *The Spanish Ulcer: A History of the Peninsular War*. Londýn 2001. str. 474.

I v těchto komplexních dílech však existují výjimky. Například McLynn se přiklání k teorii většiny vojenských historiků.¹⁰⁰ Častou berličkou při zvyšování kvality britského velení u Waterloo je v mnoha dílech opakující se věta, že Napoleonova armáda z roku 1815 byla složena většinou ze zkušených veteránů.¹⁰¹ Například Haythornthwaite to uvádí také, ale na druhou stranu uvádí, že byl nedostatek schopných velitelů. Nejschopnější Napoleonovi spolubojovníci podle autora buď padli už dříve jako Lannes, Désaix nebo Drout, či u Waterloo prostě nebyli (Suchet, Berthier, Victor, Massena a výše zmínění Murat s Davoutem).¹⁰² Často citovaný počet ztrát byl ovlivněn tím, že Prusové zabránili francouzskému lékařskému sboru, aby ošetřili raněné. Na raněné Francouze se tedy dostalo až v poslední řadě a mnoho jich díky tomu zemřelo zbytečně.¹⁰³ Tato informace se ovšem v knihách věnovaných Waterloo objevuje jen velmi zřídka.

Rozdíl je také v názorech na případné Napoleonovo vítězství u Waterloo. Roberts je toho názoru, že Napoleon by upevnil znovu svou moc a poté porazil Ruskou i Rakouskou armádu. Dodává, že poté by bylo velmi těžké znovu sestavit jakoukoliv koalici, poněvadž Napoleon by s výjimkou Ruska všechny nepřátelské státy rozbil, nebo by v nich vyměnil vládce.¹⁰⁴ Jiní autoři ovšem myslí, že Napoleon by sice porazil po Waterloo Rusy i Rakušany, ale poté by nabídl velkomyslně celé koalici mír.¹⁰⁵ Za prvé kvůli možným lidovým povstáním v Německu. Za druhé protože pravděpodobně žádnou válku nechtěl. Podle některých byla totiž i válka 1815 vynucená, když nikdo neodpověděl na Napoleonovy nabídky míru.¹⁰⁶ To ovšem někteří pokládají za hloupost a obviňují Napoleona, že svým útekem z Elby válku sám rozpoutal.¹⁰⁷ Třetí názor hovoří o tom, že v kontextu války by Waterloo nic neznamenovalo.

¹⁰⁰ McLynn, Frank: *Napoleon: A biography*. Londýn 1998. str. 620 – str. 631.

¹⁰¹ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2002. str. 136.

¹⁰² Haythornthwaite, Phillip: *Napoleonovi vojevůdci*. Praha 2007. str. 16 – str. 18.

¹⁰³ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2002. str. 145 – str. 146.

¹⁰⁴ Roberts, Andrew: *Napoleon and Wellington*. Londýn 2001. str. 253 – str. 255.

¹⁰⁵ Chandler, David: *Waterloo: The Hundred Days*. Oxford 1981. str. 198 – str. 209.

¹⁰⁶ Cronin, Vincent. *Napoleon*. Londýn 1994. str. 396 – str. 397.

¹⁰⁷ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2002. str. 166

Ruská i Rakouská armáda byly prý lepší než kdy předtím a se schopným velením. Napoleon by podle některých neměl ani počet vojáků, který by k vítězství ve válce potřeboval.¹⁰⁸

Pohled na Waterloo tedy prošel posledních let velkým vývojem. Od kategorického odmítání, jakékoliv možnosti francouzského vítězství a glorifikace všeho britského co se tehdy na belgické pláni vyskytovalo až po otevření se diskuzi a více, či méně uznání nahodilosti a velkého vlivu štěstí při tomto vítězství. Waterloo zůstává jedna z mála otázek týkajících se Napoleona jako vojevůdce, ve které se odborné kruhy stále naplno neshodnou

¹⁰⁸ Hamilton-Williams, David: *Waterloo. New Perspectives: The Great Battle Reappraised*, London 1993. str.192 – str. 196.

III. Napoleon na Svaté Heleně očima britské historiografie

III.1 Počátky

Po Napoleonově porážce u Waterloo a jeho následném sebeodevzdáním do rukou anglického národa, stála britská vláda před nelehkým úkolem. Co s poraženým císařem? Zatímco ten dlel na palubě lodi Bellephron, vedené kapitánem Maitlandem, britská vláda si s tímto problémem lámala hlavu. V politických kruzích probíhal zuřivý boj mezi vládou vedenou Lordem Liverpoolem s jeho toryovskou stranou a opozičními Whigy, které v tomto problému zastupoval hlavně lord Holland.¹⁰⁹

Whigovská strana prosazovala, aby Napoleon směl dožít na anglickém venkově jako obyčejný člověk a nebyli úplně bez šance, protože mezi Napoleonovy obdivovatele patřila i princezna Charlotta. Vláda ovšem byla proti, poněvadž se bála případného útěku. Loď kotvící v Plymouthu sebou přinesla i obrovskou anglickou zvědavost. Napoleon byl po celou dobu války s Anglií vykreslován tiskem jako netvor pojídající malé holčičky¹¹⁰.

Angličtí zvědavci se tedy sjížděli do Plymouthu, aby toho „netvora“ alespoň na chvíli zahlédli. Napoleon jim v tomto vycházel vstříc. Každý den se v parádní uniformě ukázal na palubě lodi, aby ukojil jejich zvědavost.¹¹¹ Dá se říct, že toto je v protibonapartistické literatuře opomíjeno. O celém Napoleonově pobytu na Bellephronu píše kapitán Maitland, se kterým si Napoleon velmi dobře rozuměl. Maitland ve své knize uvádí, že šlo o velmi dobrého společníka a zajímavého muže.¹¹²

¹⁰⁹ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2003. str. 149.

¹¹⁰ Abell, Elizabeth Lucia: *Recollections of the Emperor Napoleon*. Londýn 1844. str. 12. – str. 13.

¹¹¹ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 31 – str. 41.

¹¹² Maitland, Lewis Frederick: *Narrative of the Surrender of Buonaparte and his residence on board H.M.S. Bellerophon, with a detail of the principal events that occurred in that ship between the 24th of May and the 8th of August 1815*. Londýn 1826. str. 73 – str. 106.

Napoleon sám již na palubě lodi napsal dopis Jiřímu, princovi regentovi a pozdějšímu králi Jiřímu IV., v němž žádal o azyl¹¹³. Nakonec bylo rozhodnuto o jeho deportaci na ostrov Svaté Heleny, vzdáleného dva měsíce plavby od evropských břehů. Lord Liverpool toho rozhodnutí zdůvodnil mimo jiné i takto: „Stal by se předmětem zvědavosti a po čase snad i soucitu.“¹¹⁴ Je vidět, že tisícové davy v Plymouthu britskou vládu velice vystrašily.

Nemálo historiků zastává názorový proud, podle kterého vlákal Maitland Napoleona do pastí, když ho dostal na svou loď. Domnívají se, že musel vědět o nemožnosti císařova pobytu v Anglii, což mu ovšem zatajil¹¹⁵. Maitland ve své knize píše, že on sám byl překvapen sympatiemi, které Napoleon vyvolával nejen v něm, ale i ve všech členech jeho posádky. Obdivoval taktéž jeho námořnické vědomosti.¹¹⁶

Bellephron nebyl ovšem pro cestu na Svatou Helenu vhodný, proto byl bývalý císař převezen na loď Nothumberland pod velením admirála George Cockburna. Ve společnosti Cockburna strávil Napoleon příštího půl roku. Ten jej v pamětech také líčí jako docela dobrého společníka, byť jím nebyl okouzlen jako Maitland. Nelíbil se mu například Napoleonův zvyk odcházet od stolu předtím, než dojedli ostatní.¹¹⁷ Je to se ovšem nadá říct o posádce Nothumberlandu, která byla podle Cockburnova líčení do Napoleona dočista zblázněná. Admirálovy paměti, stejně jako Maitlandovy ovšem v dnešní době bohužel zapadají a nejsou moc používány.

¹¹³ Maitland, Lewis Frederick: *Narrative of the Surrender of Buonaparte and his residence on board H.M.S. Bellerophon, with a detail of the principal events that occurred in that ship between the 24th of May and the 8th of August 1815.* Londýn 1826. str. 54 – str. 56.

¹¹⁴ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn.* Praha 1995. str. 37.

¹¹⁵ Cordingley, David: *The Billy Ruffian: The Bellerophon and the Downfall of Napoleon.* Londýn 2004. str. 254.

¹¹⁶ Maitland, Lewis Frederick: *Narrative of the Surrender of Buonaparte and his residence on board H.M.S. Bellerophon, with a detail of the principal events that occurred in that ship between the 24th of May and the 8th of August 1815.* Londýn 1826. str. 73 – str. 106.

¹¹⁷ Morriss Roger: *Cockburn and the British navy in transition.* University of Exeter 1997. str. 121 – str. 142.

Například současný historik Paul Johnson ve svém životopisném díle o Napoleonovi Cockburna označuje jako „jednoho z námořníků“¹¹⁸ a absolutně pomíjí jeho význam. O Maitlandovi se Johnson ve svém díle například ani nezmiňuje. Lord Rosbery ve svém díle z přelomu století zmiňuje oba¹¹⁹. Celkově se období Napoleonovy plavby v anglické historiografii nepřikládá velký význam ani prostor, přestože je poměrně dobře popsáno.

Na Svatou Helenu dorazila loď v říjnu roku 1816. I přes snahy anglické vlády ještě nebylo dokončeno plánované Napoleonovo ubytování v Longwoodu. Původně se zamýšlelo, aby bydlel ve městě u jednoho anglického důstojníka. Po první projížďce na ostrově se ovšem bývalému císaři zalíbil zahradní domek u vily obchodníka Balcomba, který ležel mimo hlavní město Jamestown.¹²⁰

V dřevěném domku strávil Napoleon několik měsíců. Jeho pobyt je zachycen v pamětech tehdy čtrnáctileté dcery obchodníka Balcomba¹²¹. Tyto paměti spíše zachycují Napoleona jako člověka a je v nich vykreslen nanejvýš pozitivně. Vztah císaře a Betsy Balcombové se během jeho pobytu vyvinul pravděpodobně v dobré přátelství. Tyto paměti jsou protibonapartovskou literaturou většinou ignorovány, nebo jim není přikládán větší význam. Někteří autoři pro změnu komolí jméno oné slečny. Například ji nazývají jako slečnu Briarsovou.¹²²

¹¹⁸ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2003. str. 147.

¹¹⁹ Lord Rosbery: *Napoleon: The Last Phase*. Londýn 1900. str. 5.

¹²⁰ Cockburn, George: *Buonaparte's voyage to St. Helena: Comprising the Diary of Rear Admiral Sir George Cockburn*. Boston 1833. str. 123.

¹²¹ Abell, Elizabeth Lucia: *Recollections of the Emperor Napoleon*. Londýn 1844

¹²² Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2003. str. 155.

III.2. Hudson Lowe

Po přestěhování do Longwoodu Napoleon v malém obnovil zvyky císařského dvora. Dosavadní guvernér Cockburn nenutil Napoleona důsledně dodržovat všechny příkazy britské vlády vzdálené několik tisíc kilometrů od ostrova.¹²³

V roce 1816 ovšem nastala změna a na post guvernéra ostrova byl dosazen Hudson Lowe. Ten nebyl prototypem anglického gentlemana a pravděpodobně mu scházela i nějaká vyšší inteligence. Lord Wellington o něm dokonce prohlásil, že je to idiot.¹²⁴ Rozdíl mezi ním a jeho předchůdcem dokumentují dvě události, které se na ostrově staly. Na konci roku 1815, kdy ještě Napoleon žil v Briars přišel na večeři k Balcombovým guvernér Cockburn. V polovině večere přišel Poppelton, důstojník, který měl být Napoleonovi stále nablízku s informací, že se mu Napoleon ztratil z dohledu. Cockburn ho poslal pryč s tím, že císař bude určitě na prohlídce Longwoodu.¹²⁵ Jaký rozdíl mezi ním a Lowem, který několikrát vyhrožoval vyražením dveří Napoleonova pokoje, když delší čas císaře nezahlednul žádný z britských důstojníků.¹²⁶

Lowe striktně trval na všech nařízeních Lorda Balthursta i když se ho Angličané blízcí Napoleonovi, jako například admirál Pultney Malcolm snažili přesvědčit, aby k bývalému císaři nebyl tak tvrdý.¹²⁷ Jejich přesvědčování však bylo neúspěšné. Lowe zakázal dokonce nosit císaři britský, nebo jakýkoliv jiný tisk. Všechny dopisy adresované císaři Napoleonovi byly Lowem zabavovány a jednou dokonce odmítl předat darovanou šachovou soupravu, protože na figurkách byla vyřezaná včela z císařova znaku.¹²⁸

¹²³ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 19.

¹²⁴ Lord Rosbery: *Napoleon: The Last Phase*. Londýn 1900. str. 68 – str. 69.

¹²⁵ Abell, Elizabeth Lucia: *Recollections of the Emperor Napoleon*. Londýn 1844. str. 61. – str. 63.

¹²⁶ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 236 – str. 237.

¹²⁷ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 82. – str. 83.

¹²⁸ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 39. – str. 41.

Tento muž ze skotské vysočiny je hodnocen historiky různě. O'Meara ho například označuje za tupého a neurvalého člověka.¹²⁹ Jiní se ho snaží bránit.¹³⁰ Hudson Lowe asi pravděpodobně opravdu nebyl chytrý člověk, jinak by si uvědomil, jaké budou mít činy, kterých se proti Napoleonovi dopustí důsledky pro jeho pověst. Oproti Cockburnovi ubral Lowe na volnosti a trval na dodržování všech příkazů a směrnic zasílaných ministrem kolonií lordem Balthurstem. Barry O'Meara, Napoleonův osobní lékař na Svaté Heleně, byl po měsících hádek s Lowem v roce 1818 poslán zpět do Anglie.¹³¹ Ten na něm nenechal ve svých pamětech niť suchou. Ty se naneštěstí pro Lowea staly v Anglii velmi prodávané a když se k nim přičetla i obrovská kritika v pamětech francouzských důstojníků pobývajících s císařem ve vyhnanství, byla pověst Hudsona Loweho zničena i v Anglii. Lowe se tomu snažil zamezit tím, že vydal vlastní paměti z jeho působení na Svaté Heleně. Snažil se v nich obhájit své činy a vymezit se proti informacím, které byly podle jeho soudu prachsprosté lži. Jde například o O'Mearovo obvinění, že mu naznačil, aby Napoleona nějak nenápadně sprovedil ze světa¹³², nebo další kdy ho nařkl ze špionáže pro Francouze¹³³.

Jeho paměti se však neprodávaly tak dobře jako ty O'Mearovy a zlepšení jeho pověsti moc nepomohly. Lowe se však nechtěl vzdát a do konce svého života věnoval mnoho času a energie nápravě své pověsti.¹³⁴ Jeho snažení bylo ovšem neúspěšné a zemřel jako neoblíbený, chudý stařec. Jeho očekávání za prokázané služby při hlídání největšího britského nepřítele té doby byla určitě docela jiná. Až po jeho smrti začíná despekt vůči jeho osobě postupně opadat. Angličtí historikové se ho svých pracích vesměs bránit jeho vlastním argumentem, že

¹²⁹ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 213. – str. 215.

¹³⁰ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 211 – str. 212.

¹³¹ Abbott, John S.C: *The history of Napoleon Bonaparte: with Maps and Illustrations*. Londýn 1855. str. 576- str. 578.

¹³² Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 182.

¹³³ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 237. – str. 238.

¹³⁴ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2003. str. 149.

pouze dodržoval příkazy svých nadřízených.¹³⁵ Velmi ho ve svém díle brání například Cornelli Barnett, který považoval Loweho za přímého, čestného a svědomitého muže se kterým si zloduch Bonaparte zle zahrával.¹³⁶ Když nad Napoleonovým mrtvým tělem prohlásil, že mu odpouští¹³⁷, nikdo to nebral jako akt velkodušnosti. Spíše naopak. V Abbottově práci hrají O'Mearovy paměti velkou roli a jsou často citovány.¹³⁸

Názory historiků na O'Mearu jsou také rozporuplné. Střetávají se v něm probonapartistické a protibonapartistické proudy. Protibonapartističtí autoři nemohou jeho paměti ignorovat jako paměti slečny Balcombové. Záhadná je už samotná jeho role Napoleonova doktora na Svaté Heleně. Ve své knize totiž více než Napoleonův zdravotní stav popisuje jejich vzájemné rozhovory na velmi různá témata. Když už je o Napoleonově nemoci zmínka, zdůvodňuje ji O'Meara nejčastěji jako nemoc z podnebí.¹³⁹ Často se ve své knize pouští do kritiky guvernéra a jeho praktik. Protinapoleonsky zaměření historici označují O'Mearu buď jako lháře¹⁴⁰ nebo jako člověka který byl Napoleonem tak okouzlen, že ztratil soudnost v tom co je správné.¹⁴¹ Někteří v něm vidí spíše dvojitého agenta, protože O'Meara posílal admiraltě hlášení jak o Napoleonovi, tak o praktikách Hudsona Lowea.¹⁴² O'Mearova práce má však velkou hodnotu. Do roku 1818 díky němu víme mnoho o Napoleonově zdravotním stavu, názorech, praktikách guvernéra a návštěvách anglických důstojníků, úředníků či jen projíždějících osob.

¹³⁵ Forsyth, William: *The Captivity of Napoleon at St. Helena from letters and journals of the late Lieut.-Gen. Sir Hudson Lowe*. New York 1853. str. 337 – str. 345.

¹³⁶ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 229.

¹³⁷ Forsyth, William: *The Captivity of Napoleon at St. Helena from letters and journals of the late Lieut.-Gen. Sir Hudson Lowe*. New York 1853. str. 288.

¹³⁸ Abbott, John S.C: *The history of Napoleon Bonaparte: with Maps and Illustrations*. Londýn 1855. str. 551- str. 579.

¹³⁹ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 163. – str. 164

¹⁴⁰ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2003. str. 162.

¹⁴¹ Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005. str. 221.

¹⁴² Benhamou, Albert. *Inside Longwood*. Albert Benhamou Publishing 2012. [online]. 2012 [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.inside-longwood.com/>

III.3. Záhadná smrt

Po nuceném odchodu O'Meary a rodiny Balcombových, kteří byli odsunutí do Anglie Hudsonem Lowe z důvodu vřelého vztahu k Napoleonovi v roce 1818,¹⁴³ anglosaské prameny k Napoleonově pobytu na Svaté Heleně ubývají. Z francouzské literatury víme, že Lowe nebyl schopen zajistit císaři nového lékaře¹⁴⁴, i když ten si vybral anglického vojenského doktora Stokea¹⁴⁵. Až v roce 1820 mu matka poslal korsického patologa Antommarchiho. Napoleonův zdravotní stav se během jeho vyhnanství pohyboval jako na sinusoidě. Podle O'Meary za to mohlo podnebí a také nevyhovující obydlí v Longwoodu.¹⁴⁶ Svatá Helena sice leží kousek od Afrických břehů, tudíž by tam měly být pro dožití vynikající podmínky. Ostrov je však zvláště klimaticky rozvrstven a náhorní plošina Longwood je na něm asi to nejhorší místo k životu.¹⁴⁷ Často jsou na tomto místě silné větry a deště. Někdy prý byl rozdíl mezi Jamestownem a Longwoodem v teplotě i 7 stupňů Celsia.¹⁴⁸ Samotné obydlí bylo naprosto nevyhovující, i když někteří historikové jako Johnson, nebo Barnett tvrdí opak. Johnson dokonce tvrdí, že šlo o nejlepší dům na celém ostrově.¹⁴⁹ To samozřejmě není pravda. Dům dříve sloužil jako stáje pro dobytek, tudíž nebyl podsklepen. Díky tomu se tam zadržovala velká vlhkost, čímž vznikaly plísně. Dalším problémem bylo obrovské množství krys sužující život obyvatel domu.¹⁵⁰ Všechny tyto věci potvrzují O'Mearovu teorii.

Napoleon zemřel 5.5.1821 už za asistence několika anglických doktorů a stále i doktora Antommarchiho. Po jeho smrti proběhla pitva, kterou se měla zodpovědět otázka císařovy smrti. Z ní vznikly dvě rozdílné pitevní zprávy. Zpráva anglických doktorů, kteří

¹⁴³ Forsyth, William: *The Captivity of Napoleon at St. Helena from letters and journals of the late Lieut.-Gen. Sir Hudson Lowe*. New York 1853. str. 62 – str. 64.

¹⁴⁴ Castelot, André: *Napoleon Bonaparte*. Praha 1998. str. 539.

¹⁴⁵ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 183 – str. 184.

¹⁴⁶ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 107. – str. 115.

¹⁴⁷ Benhamou, Albert. *Inside Longwood*. Albert Benhamou Publishing 2012. [online]. 2012 [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.inside-longwood.com/>

¹⁴⁸ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 177.

¹⁴⁹ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2003. str. 152.

¹⁵⁰ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 172 – str. 173.

jako příčinu smrti označili rakovinu žaludku¹⁵¹ a zpráva Korsičana Antommarchiho, který viděl příčinu v prasklém žaludečním vředu. Neangličtí historici spekulují, jestli nebyla anglická zpráva spíš nadiktována Hudsonem Lowem, aby Británie nebyla obviňována z toho, že se o císaře špatně starala. Ve své práci o této teorii spekuluje i Frank McLynn¹⁵². Problém byl také v tom, že angličtí lékaři pravděpodobně podáním kalomelu a chininového roztoku způsobili deformaci vředu s následkem císařovy smrti. Toto zmiňuje jak Weider, tak i novější studie.¹⁵³ Arnott, jeden z anglických doktorů navíc ještě 6.4.1821 psal, že Napoleonův stav je víceméně v pořádku.¹⁵⁴

Dokonce 4.května, den před Napoleonovou smrtí psal, že se jeho stav zlepšuje.¹⁵⁵ To samo o sobě ukazuje úroveň anglických vojenských doktorů. Až do poloviny dvacátého století přijímaly neanglické odborné kruhy spíše teorii korsického patologa, než anglických vojenských lékařů. Opírají se také o to, že Antommarchi byl patolog a dokázal díky tomu rozpoznat lépe příčinu smrti než obyčejní angličtí doktoři. Na druhé straně angličtí odborníci v drtivé většině přijímali teorii anglických vojenských doktorů¹⁵⁶. V roce 1961 vyšel v britském časopise článek švédského toxikologa Stena Forsfodufa, který označuje jako příčinu Napoleonovy smrti chronickou otravu arsenikem, kterou opírá o analýzu jednoho Napoleonova vlasu získaného z pozůstalosti sluhy Marchanda¹⁵⁷. Tuto analýzu provedl britský vědec Hamilton Smith z Glasgowské univerzity, aniž by věděl, o čí vlas jde.

Anglická odborná veřejnost tuto teorii odmítla pochybnostmi o pravosti vlasu či možnou manipulaci s vlasem před testem. Švéd tedy během šedesátých a sedmdesátých let získal další vzorky a podnikl další analýzy. Každý analyzovaný vzorek potvrdil otravu

¹⁵¹ McLynn, Frank: *Napoleon: A biography*. Londýn 1998. str. 655.

¹⁵² McLynn, Frank: *Napoleon: A biography*. Londýn 1998. str. 656.

¹⁵³ Cullen, William: *Is Arsenic an Afrodisiac?*. Royal Society of Chemistry 2008. str. 146 – str. 148.

¹⁵⁴ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 240.

¹⁵⁵ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 259.

¹⁵⁶ Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2003. str. 155.

¹⁵⁷ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 133.

arsenikem. Nejstarší byly vlasy z držení majora Theeda, které pravděpodobně byly z přelomu let 1815/1816. Další vzorky byly z let 1817, 1818, 1820 a ze dne Napoleonovy smrti. Švédský vědec nakonec část historických kruhů přesvědčil. Například britský historik David Chandler prohlásil, že tato teorie je možná¹⁵⁸.

Někteří, jako Ben Weider a David Hapgood zašli ještě dál. Weider přizval Forfoshunda aby s ním napsal knihu na téma Napoleonovy otravy. Kniha je psána spíše beletristickým vypravováním a je dodnes velmi prodáváná a překládaná. Při obhajobě své teorie předkládají mnoho argumentů. Některé jsou zajímavé, další už méně. Mezi velmi zajímavé patří časová osa Napoleonovy nemoci, kdy symptomy přesně sedí s dobami jeho nemoci¹⁵⁹ nebo to, že mu občas v době nemoci nesloužily nohy, což ve svých pamětech potvrzuje i O'Meara¹⁶⁰. Dále Weider poukazuje na to, že podle svědků bylo Napoleonovo tělo při exhumaci v roce 1840 zachovalé, i když po smrti nebylo nijak mumifikováno¹⁶¹. Celkově švédský toxikolog a Weider shromáždili dvacet až třicet více či méně závažných důkazů pro otravu arsenikem.

Po dalších třicet let existovaly mezi britskými odborníky tři teorie. Nejpočetnější hovořila o rakovině, k ní se hlásili Johnson, Barnett či Ellis. Druhá, méně početná se přikláněla k prasklému žaludečnímu vředu, čímž uznávala chybnou léčbu anglických lékařů. Poslední a nejmenší skupina inklinovala k teorii o otravě. Za velkého bojovníka pro tuto teorii se dal označit Ben Weider, či výše zmíněný David Hapgood.

V roce 2008 vznikla britská studie vlasů členů Napoleonovy rodiny i samotného císaře už během jeho vlády. Všechny vzorky prokázaly vysoké množství arzeniku. Tímto

¹⁵⁸ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 208.

¹⁵⁹ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 194.

¹⁶⁰ O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile*. Philadelphia 1822. str. 163 – str. 164.

¹⁶¹ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 268.

výzkumem se skoro určitě vylučuje teorie vraždy.¹⁶² Nevysvětluje však výskyt takového množství arzeniku ve vlasech. Hodnoty někdy překračují až stokrát dnešní normy.

III.4. Boj o odkaz

Po Napoleonově smrti si většina evropských politiků oddechla. Už se nemuseli zaobírat jeho případným, byť jen teoretickým návratem. Světové vlády počítaly, že budou mít opět klid na svou reakční, absolutistickou politiku.

Napoleon však už na Svaté Heleně budoval svůj odkaz¹⁶³. Obraz raněného obra dožívajícího mezi anglickými bodáky daleko od milované Francie. Jde vidět, že jeho kroky za jeho pobytu na Svaté Heleně k tomu směřovaly. Ať šlo o spory s Hudsonem Lowem. Aféru ohledně prodávání císařského stříbra v Jamestownu¹⁶⁴, nebo věčné stížnosti na guvernéra či jeho spolupracovníky. Těmito stížnostmi sepsanými v dopisech zahlcoval Napoleon zvláště ministra kolonií, Lorda Balhursta, nebo ministerského předsedu Lorda Liverpoola. Často se tyto aféry dostaly až do Londýnských novin. Angličané si tedy mohli přečíst občas o tom jak „generál“ Bonaparte na ostrově strašně trpí.

Všechny Napoleonovy kroky podniknuté na ostrově směřovaly k tomu, aby zanechal odkaz mučedníka. Napovídají o tom i slova z jeho poslední vůle. „Umírám předčasně, zavražděn anglickou oligarchií a jejími najatými vrahy.“¹⁶⁵

Již rok po Napoleonově smrti vyšly paměti doktora O'Meary. Ty se dají považovat za zakládající prvek Napoleonova literárního odkazu v Británii. Každá britská kniha o Napoleonovi musí vzít v potaz O'Mearu a jeho paměti. Nedá se říct, že v jeho knize je

¹⁶² Cullen, William: *Is Arsenic an Afrodisiac?*. Royal Society of Chemistry 2008. str. 156. – str. 161.

¹⁶³ Ellis, Geoffrey: *Napoleon*. Praha 2001. str. 189 – str. 191.

¹⁶⁴ Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn*. Praha 1995. str. 118 – str. 125.

¹⁶⁵ Scott, Walter: *The live of Napoleon Bonaparte Emperor of the French*. Paříž 1828. str. 851- str. 857.

všechno pravdivé. Jde spíše o vydané rozhovory s císařem na libovolné téma, proložené rozhovory s Hudsonem Lowem či popisem aktuálního zdravotního stavu císaře. Kniha končí v roce 1818, kdy byl O'Meara po sporech s guvernérem vykázán z ostrova. Také zatímco Napoleon vychází s O'Mearovy knihy jako velký člověk, Hudson Lowe je stavěn jako jeho protiklad. Jako ustrašený hlupák. Tato kniha spustila lavinu britských knih, z nichž většina se za postoj Británie během Napoleonova vyhnanství více či méně styděla. I Walter Scott, romanopisec, který Napoleona ve svém díle spíše kritizoval, mu na konci vtiskl onu kýženou aureolu raněného, zrazeného obra¹⁶⁶. Po vydání paměti slečny Betsy Balcombové, které ukazovaly Napoleona spíše jako člověka, čímž se bořily již tak nahlodané mýty o „Bonym – pojídači dětí.“ Někteří historici dvacátého století se nebojí tyto paměti náležitě ignorovat. O'Meara je v jejich pracích zpochybňován a spíše se opírají o paměti Hudsona Loweho.

Celkově převažuje ve světové historiografii, stejně jako v britské historiografii ona mučednická verze Napoleona. Proto lze tvrdit, že Napoleon svoji bitvu o odkaz vyhrál. Dokázal vytvořit svůj posmrtný kult tak silný, že i britští autoři tento obraz ve většině devatenáctého století přijmali. Po druhé světové válce se objevují větší snahy omluvit, či očistit Hudsona Loweho a celý anglický postoj. Objevují se názory, kdy je postoj vlády chápán a omlouván snahami o zabránění dalších krvavých válek. Například Owen Connelly ho ospravedlňuje tvrzením, že tím Napoleon pykal za všechny promarněné životy během jeho válek¹⁶⁷. Další publikace se snaží v první řadě nařknout O'Mearu ze lži, či v lepším případě z toho, že byl Napoleonem ovlivňován.

¹⁶⁶ Scott, Walter: *The live of Napoleon Boanparte Emperor of the French*. Paříž 1828. str. 744- str. 781.

¹⁶⁷ Connelly, Owen: *Blundering to glory: Napoleon´s military champains*. Londýn 2006. str. 241 – str. 242.

Závěr

Tato bakalářská práce potvrdila systematickým průřezem literaturou posledních dvou set let hypotézu, že pohled na Napoleonovu politiku je v britské odborné literatuře velmi nejednoznačný a stále prochází vývojem. Někteří jeho politiku vnímají záporně, někteří kladně. Jejich počty vyjdou v konečném důsledku nastejno. Jako nositelé nejradikálnějších názorů, by se dal označit Cornelli Barnett za Napoleonovy kritiky a Vincent Cronin za obhájce jeho politických kroků.

Pohled na Napoleona jako vojevůdce je naopak velmi jednoznačný a autoři ho hodnotí v drtivé většině velmi kladně. Je považován za velkého inovátora vojenské taktiky, který dokázal na dalších sto let upravit pravidla pro válčení, i když sám nevyužíval žádné zcela nové postupy. Co se týče bitvy u Waterloo, tam je britský pohled také jasný, i když se vyskytují i proudy zpochybňující um britské armády a dávající do souvislosti s jejím konečným vítězstvím hlavně štěstí.

V poslední řadě je Napoleonův pobyt na Svaté Heleně hodnocen rozporuplně. Na jednu stranu uznávají hlavně starší autoři jeho snahu vyrovnat se s osudem. Na druhou stranu mladší aut Hodnocení moderních autorů vzhledem k těm dobovým je někdy velmi kritické, ale většinou uznávají jejich význam v kontextu doby. Byly prakticky vyřešeny otázky kolem Napoleonovy smrti, o které se velmi dlouho diskutovalo.

Seznam použité literatury

- Abbott, John S.C: *The history of Napoleon Bonaparte: with Maps and Illustrations*. Londýn 1855.
- Abell, Elizabeth Lucia: *Recollections of the Emperor Napoleon*. Londýn 1844.
- Alter, Peter: *Unity and diversity in European culture*. Oxford 2006.
- Barlee, Ellen: *Life of the Prince Imperial od France*. Londýn 1880.
- Barnett, Cornelli: *Bonaparte*. Brno 2005.
- Bartlet, Vernon: *A book about Elba*. Mnichov 1969.
- Booth, John: *Battle of Waterloo*. Londýn 1815.
- Boutet, Nicolas: *The Gunmaker of Napoleon*. Londýn 1971.
- Butterfield, Herbert: *Napoleon*. New York 1939.
- Byron, Gordon: *Ode to Napoleon Buonaparte*. Londýn 1814.
- Carlyle, Thomas: *Heroes, Hero- Worship and Heroic in history*. New York 1841.
- Carven, John: *Napoleon and Lazarists*. Londýn 1976.
- Castelot, André: *Napoleon Bonaparte*. Praha 1998.
- Cockburn, George: *Buonaparte's voyage to St. Helena: Comprising the Diary of Rear Admiral Sir George Cockburn*. Boston 1833.
- Collinsová, Irene: *Napoleon and his Parliaments 1800 – 1815*. Londýn 1979.
- Connelly, Owen: *Blundering to glory: Napoleon's military champaigns*. Londýn 2006.
- Cordingly, David: *The Billy Ruffian: The Bellerophon and the Downfall of Napoleon*. Londýn 2004.
- Cronin, Vincent. *Napoleon*. Londýn 1994.
- Cullen, William: *Is Arsenic an Afrodisiac?*. Royal Society of Chemistry 2008.
- Deutsch, Charles: *The genesis of Napoleonic imperialism*. Cambridge 1938.
- Ellis, Geoffrey: *Napoleon*. Praha 2001.

Ellis, Geoffrey: *The Napoleonic Empire*. Londýn 1991.

Forrest, Alan: *Conscripts and Deserters: The Army and French Society durin the Revolution and Empire*. Oxford 1989.

Forsyth, William: *The Captivity of Napoleon at St. Helena from letters and journals of the late Lieut.-Gen. Sir Hudson Lowe*. New York 1853.

Gallaher, John: *The Iron Marshal. A Biography of Louis N. Davout*. Londýn 2000.

Gates, David: *The Spanish Ulcer: A History of the Peninsular War*. Londýn 2001.

Geyl, Peter: *Napoleon: For and Against*. Londyn 1947.

Glover, John: *Napoleon´s last voyages: Being the Diaries of Admiral Sir Thomas Ussher*. Londýn 1895.

Hamilton-Williams, David: *Waterloo. New Perspectives: The Great Battle Reappraised*, London 1993.

Hassali, Arthur: *The Life of Napoleon*. Londýn 1911.

Haythornthwaite, Phillip: *Napoleonovi vojevůdci*. Praha 2007.

Hazlitt, William: *The life of Napoleon Buonanaparte*. Svazek 1. Lipsko 1840.

Chandler, David: *Napoleon*. Londýn 1973.

Chandler, David: *Napoleon´s marshals*. Londýn 1998.

Chandler, David: *The champaigns of Napoleon*. New York 1966.

Chandler, David: *Waterloo: The Hundred Days*. Oxford 1981.

Chesney, Charles: *Waterloo Lectures: A Study Of The Campaign Of 1815*. Londýn 2006.

Ireland, William: *The life of Napoleon Bonaparte*. Londýn 1828.

Johnson, Paul: *Napoleon*. Praha 2003.

Komroff, Manuel: *Battle of Waterloo*. Macmilian 1936.

Lord Rosbery: *Napoleon: The Last Phase*. Londýn 1900.

Maccunn, Francis John: *Contemporary English View of Napoleon*. Londýn 1914.

Maitland, Lewis Frederick: *Narrative of the Surrender of Buonaparte and his residence on board H.M.S. Bellerophon, with a detail of the principal events that occurred in that ship between the 24th of May and the 8th of August 1815.* Londýn 1826.

McLynn, Frank: *Napoleon: A biography.* Londýn 1998.

Morriss Roger: *Cockburn and the British navy in transition.* University of Exeter 1997.

Mowat, Balmain Robert: *The diplomacy of Napoleon.* Londýn 1926.

Murray, John: *The history of Napoleon Buonaparte.* Londýn 1835.

O'Meara, Barry Edward: *Napoleon in exile.* Philladelphia 1822.

Roberts, Andrew: *Napoleon and Wellington.* Londýn 2001.

Robinson, Daniel: *William Wordsworth poem 's.* Londýn 2010.

Robinson, Randall: *Haiti from Revolution to the Kidnaping of the President.* Londýn 2011.

Rose, Holland John: *The revolutionory and Napoleonic era.* Londýn 1935.

Rosner, Charles: *The writing on the wall 1813 - 1943.* Londýn 1943.

Rothenberg, Gunter: *The Art of Warfare on the age of Napoleon.* Londýn 1977.

Runciman, Walter: *Nelson, Drake and Napoleon.* Londýn 1919.

Scott, Walter: *The live of Napoleon Bonaparte Emperor of the French.* Paříž 1828.

Schom, Alan: *Napoleon Bonaparte.* Londýn 1997.

Thomson, Mathiew James. *Napoleon.* Oxford 1952.

Weider, Ben – Hapgood, David: *Napoleon byl zavražděn.* Praha 1995.

Woolf, Stuart: *Napoleon 's integration of Europe.* Londýn 1991.

Resumé

In this work confirm the hypothesis that the view of the British historian of Napoleon as policy is very ambiguous and is still undergoing complex development. As another outlet of this work is based, on the contrary, Napoleon as commander of all British authors, with a few occasional exceptions one of the greatest generals of all time. Even in the case of the Battle of Waterloo occur occasionally expressed that Britain was mostly luck. These opinions on Waterloo are not very common. The British government may have made a mistake that sent Napoleon to St. Helena, because he won the battle because of historical memory, while his adversaries fell more or less into oblivion. Effect of issued memory British citizens who met with Napoleon on St. Helena is great and served to spread Napoleon's literary legacy.